

De oprichting van de Nederlandse Beiaardschool in Amersfoort in 1953

De prominente rol van
burgemeester
Hermen Molendijk

1

De Nederlandse Beiaard-
school is in Amersfoort en
daarbuiten een bekende
instelling: hier worden
beiaardiers gekweekt.
Dit artikel beschrijft de
aanloop van 1948 tot de
oprichting in 1953.

Les in de Plompetoren. In het midden Leen 't Hart (1953).
Foto en rechthebbende: Bell/RodneyPhotography.
Origineel is zwart-wit, foto digitaal ingekleurd.

Inleiding

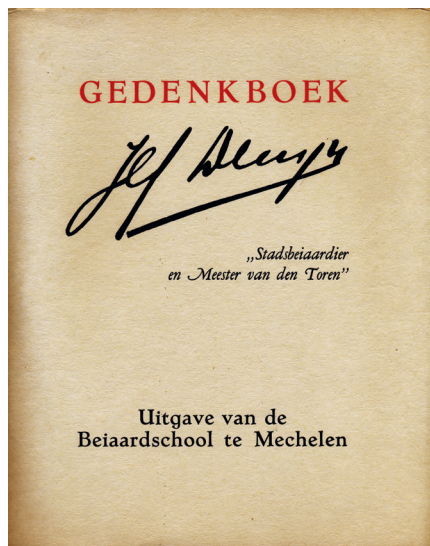
Kort na de Tweede Wereldoorlog, in 1948, was er in Amersfoort een groepje mensen met belangstelling voor het carillon in de Onze Lieve Vrouwetoren (OLV toren). Zij haalden hun inspiratie uit twee gebeurtenissen. Allereerst bestond in 1947 de beiaardschool in het Belgische Mechelen 25 jaar. Bij die gelegenheid verscheen daar een gedenkboek, waarin de Mechelse beiaardier Jef Denijn centraal stond als oprichter en eerste directeur van deze instelling¹. Maar ook dicht bij huis trok een evenement de aandacht, namelijk het 20-jarig bestaan van de Utrechtse Klokkenspel Vereniging, in mei 1948.

De Amersfoortse pioniers waren van mening dat in hun stad een eigen beiaardvereniging, een beiaardschool en een mooi carillon mogelijk moesten zijn. Zij richtten op 23 september 1948 de

vereniging “Vrienden van de Amersfoortse Beiaard” op met als doel het eeuwenoude carillon een plaats terug te geven in de harten van de Amersfoorters.² Er waren daarvoor drie dingen nodig: uitbreiding van het carillon in de Onze Lieve Vrouwetoren, een gediplomeerd beiaardier en een beroepsopleiding tot beiaardier.³

Het eerste bestuur van deze vereniging bestond uit de architect G. Adriaans⁴ als voorzitter, de musicus Hans Scheifers als secretaris, J. Bos als penningmeester, torenwachter C. van Kalveen⁵, en de leden ir. J.S. van Nouhuys en Karel Mengelberg⁶.

Burgemeester Hermen Molendijk⁷ woonde de oprichtingsvergadering bij. De vereniging kreeg van de gemeente onderdak in de Plompetoren, ook Dieventoren genoemd. Dit onderdeel van de Muurhuizen was ooit een gevangenis. De huur werd symbolisch gesteld op f 1,- per jaar.

In het Gedenkboek 1922-1947 stond de persoon van Jef Denijn centraal.
Collectie auteur.

Burgemeester Hermen Molendijk (1896-1983).
Foto 1952: Wikipedia.
Origineel is zwart-wit, foto digitaal ingekleurd.

¹ Jef Denijn (1862-1941), stadsbeiaardier van Mechelen (1887-1932). ² De woorden beiaard, carillon en klokkenspel hebben dezelfde betekenis en worden door elkaar gebruikt. ³ Het stadsarchief van Amersfoort in het archief Eemland beheert dossiers over de oprichting van de beiaardschool, over de Amersfoortse Klokkenspel Vereniging en over carillonconcerten in Amersfoort. De verzameling Amersfoortse kranten is digitaal toegankelijk. ⁴ Zie: Anton Groot,

‘Gerrit Adriaans (1898-1971). Een vergeten architect, ontwerper en religieus socialist’, in: *jaarboek Flehite* 2009, p.102-123. ⁵ C. van Kalveen (1901-1986), torenwachter en smid, die dicht bij de toren in de Breestraat woonde. ⁶ Karel Mengelberg (1902-1984), directeur van de Amersfoortse muziekschool van 1947 tot 1956. ⁷ Hermen Molendijk (1896-1983), burgemeester van Amersfoort van 1946 tot 1961.

Torenwachter Van Kalveen kreeg opdracht een oefenklavier te bouwen, een replica van het torenklavier met metalen staafjes als klankbron. Beiaardier Marius van der Werf⁸ gaf op 27 september 1948 een carillonconcert om de oprichting van de vereniging luister bij te zetten. Van der Werf had in de jaren dertig een pianostudie afgerond en was in 1946 benoemd tot stadsbeiaardier. Zijn beiaardspel werd door de “Vrienden” kennelijk niet hoog geschat, gezien het feit dat een van de doelen van de vereniging de verhoging van het spelniveau was. Niettemin, of misschien wel om dat te weerleggen, verscheen op 12 juni 1948 een paginagroot artikel over Van der Werf in het Dagblad voor Amersfoort.

Als eerste openbare actie organiseerde de vereniging een “carillonconcert van niveau” op zaterdag 30 oktober 1948. Hierbij werd Van der Werf gepasseerd want de uitnodiging ging naar Cees Roelofs⁹, de blinde beiaardier van de Oude Kerk in Amsterdam. In de plaatselijke pers verscheen daags daarna een lovende recensie van de hand van bestuurslid Hans Scheifes.

Jaarvergadering Nederlandse Klokkenspel Vereniging (NKV)

Op zaterdag 19 februari 1949 was de NKV voor haar jaarlijkse Algemene Ledenvergadering te gast in Amersfoort, onder voorzitterschap van dr. W. van der Elst¹⁰ uit Utrecht. Marius van der Werf gaf die dag op verzoek van het gemeentebestuur een carillonconcert.

In steden als Utrecht, Arnhem en Nijkerk waren ook beiaardverenigingen actief. Deze verenigingen functioneerden als onderafdeling van de NKV. Zo werd ook de vereniging “Vrienden van de Amersfoortse beiaard” – met tachtig leden de grootste in zijn soort – een onderafdeling van de NKV. In april 1949 veranderde de Amersfoortse vriendenclub haar naam in “Amersfoortse Klokkenspel Vereniging” (AKV).

Na enkele wijzigingen in de samenstelling van het bestuur bestond dat inmiddels uit de heer Hans

⁸ Marius L. van der Werf, pianist, stadsbeiaardier van Amersfoort van 1946 tot 1953. ⁹ Cees Roelofs (1905-2005), diploma Mechelen 1933, en beiaardier te Amsterdam, won tussen 1931 en 1937 diverse prijzen voor interpretatie en improvisatie in wedstrijden van de Nederlandse Klokkenspel Vereniging.

¹⁰ Dr. Wijnandus van der Elst (1882-1963), leraar wiskunde en natuurkunde in Utrecht. Voorzitter van de NKV van 1949 tot 1955. ¹¹ Herman Teygeler (1908-1969), beiaardier van Nijkerk (1945-1955) en in New York (1955-1969).

De Plompetoren in de Muurhuizen.
Foto: collectie Leen 't Hart.

Scheifes voorzitter, mejuffrouw Louise Bolleman eerste secretaris en mejuffrouw Els van de Kolk tweede secretaris. Later in 1949 zou de heer W. Bosch toetreden als penningmeester.

Op 2 augustus 1949 maakte een aantal leden van de AKV een excursie naar de OLV-toren waar zij werden rondgeleid door torenwachter Van Kalveen en beiaardier Van der Werf. De bezoekers zagen toen met eigen ogen dat een opknapbeurt van het carillon, met name van de bedrading, hard nodig was.

Beiaardier Van der Werf werd door de AKV meer dan eens gepasseerd voor bijzondere bespelingen zoals zomeravondconcerten, verjaardagen van leden van het Koninklijk Huis en voor radio-opnamen. De AKV deed hiervoor meestal een beroep op Herman Teygeler, de stadsbeiaardier van Nijkerk.¹¹

Het stadsbestuur als partner

Het was voor de AKV een logische stap om in overleg te treden met de gemeente die immers de eigenaar van het carillon was. Burgemeester Molendijk was positief over de ambities van de vereniging en kreeg in 1950 het college van B en W gemakkelijk mee. De gemeente verstrekke een kleine subsidie, voornamelijk met het doel de gastbeiaardiers te betalen. De burgemeester bracht op eigen initiatief een bezoek aan het ministerie van O.K. en W. in Den Haag om zich op de hoogte te stellen van de mogelijkheid van rijkssubsidie voor een op te richten beiaardiersopleiding. De inspecteur voor het onderwijs, dr. C.L. Walther Boer, had al op 10 januari 1950 gesproken met enkele leden van de AKV. Hij had zich ook al laten informeren door de directeur van de beiaardschool in Mechelen, Staf Nees¹². Deze vond een tweede beiaardschool niet nodig, wat men uit overwegingen van concurrentie wel kan begrijpen.

Alliantie AKV-NKV

In april 1950 vroeg het bestuur van de AKV aan het bestuur van de NKV de plannen voor een beiaardschool te Amersfoort te steunen. De NKV-voorzitter Van der Elst sondeerde eerst zijn medebestuurssleden. Als enige stelde de heer Warnars zich terughoudend op.¹³ Hij was bang voor concurrentie met de beiaardschool in Mechelen, en daarom leek hem één school voldoende voor Nederland en België, en dan uiteraard in Mechelen omdat daar al een opleiding was. Van der Elst slaagde er toch in alle neuzen in dezelfde richting te krijgen zodat hij namens het NKV-bestuur een adhesie voor het oprichten van een beiaardschool in Nederland kon formuleren.

Ministerie stelt voorwaarden

Inspecteur Walther Boer ging weliswaar mee in de Amersfoortse initiatieven, maar gaf daaraan in mei 1950 een eigen draai. Van overheidswege was men tegen versnippering van culturele activiteiten en daarom zou het Ministerie geen subsidie verstrek-

ken aan nog weer een instantie. Een eventuele beiaardiersopleiding zou daarom moeten worden ondergebracht als nieuw hoofdvak bij de Toonkunst Muziekschool in Amersfoort. Het was namelijk wel mogelijk een bestaande subsidie te verhogen. Verder bepaalde de inspecteur dat een nieuw te benoemen stadsbeiaardier een volledig gediplomeerd musicus moest zijn zodat hij ook de docent aan de op te richten beiaardopleiding zou kunnen worden. Hij schreef op 22 juli 1950 aan B en W van Amersfoort “[...] Zonder van enige voorkeur te willen doen blijken moge ik te uwer informatie mededelen dat de heer L. ’t Hart, thans organist en beiaardier te Delft, deze zomer het einddiploma van de beiaardschool te Mechelen met grote onderscheiding behaalde. Deze Heer is thans gediplomeerd beiaardier en organist.”¹⁴

Het bestuur van de AKV begreep dat zijn ideeën en initiatieven waren overgenomen door het gemeentebestuur en de inspectie, waar ze ook thuis hoorden. Het gemeenschappelijke doel werd haalbaar: Amersfoort zou het centrum van beiaardkunst in Nederland kunnen worden.

Het carillon anno 1950

Tot nu telde het Amersfoorts carillon 33 klokken, 29 van François Hemony (1658 en 1662-1663), één van Melchior de Haze (1690) en drie uit de gieterij van Jan Albert de Grave (1725). Op het carillon was ook een automatisch kwartierspel ingericht. Enkele malen per jaar werd de melodie gewijzigd door de pennen, ook wel noten genoemd, op de speeltrommel te verplaatsen. Karel Mengelberg, de directeur van de Amersfoortse Muziekschool, maakte in 1950 een arrangement voor dat automatisch speelwerk. Het was goed bedoeld, maar in de warboel van klanken was geen melodie te herkennen, zodat deze kunstuiting de algemene zaak geen goed zou doen.

Het klokkenspel werd in 1950 nog niet aangepakt, maar een concert op 23 september 1950 door Herman Teygeler uit Nijkerk met een fanfarekorps uit zijn woonplaats was spectaculair en oogstte veel succes.

Na een jaar onderhandelen

Op 17 april 1951 hield de AKV haar eerste jaarvergadering in de Plompbetoren. Dat gebeurde bij kaarslicht omdat daar nog geen elektriciteit was. De vereniging draaide op volle toeren. De penningmeester had de vereniging in de plus gehouden. Het eerste doel, verhoging van het niveau van de bespelingen, was met concerten door gastbeiaardiers bereikt. Deze zogenaamde zomeravondconcerten zette men in 1951 ongewijzigd voort. In augustus gaven Herman Teygeler, Arie Peters¹⁵ uit Nijmegen en Wim ter Burg¹⁶ uit Enkhuizen elk een gastconcert. Ook nu weer verschenen aankondigingen, programma’s en recensies in de krant. Tussendoor waren er ook wel avondbespelingen door Marius van der Werf, naast zijn reguliere marktbespelingen op vrijdagochtend.

De twee andere doelen, het opknappen van het carillon en het stichten van een opleiding voor beiaardiers, schoten echter niet erg op.

In mei 1951 werd de speeltrommel verstoken door Van der Werf. Op het hele uur zette hij Psalm 150 “Looft God, looft zijn naam alom” en op het halve uur het liedje “De paden op, de lanen in”. Bij de twee kwartieren stond “Wie zal dat betalen” en “Hannes loopt op klompen”. In december 1951 werd het carillon opnieuw verstoken, tot opluchting van menig inwoner van Amersfoort, die in de maand december zo langzamerhand niet meer gestimuleerd wilde worden om de paden op, de lanen in te gaan.

In maart 1952 verstak Wim Ter Burg op verzoek van de AKV de speeltrommel. Op Koninginnedag gaf hij een speciaal concert. Ter Burg prees de kwaliteit van de klokken maar hij kon de inrichting van de beiaard niet waarderen. In augustus gaf Romke de Waard een gastconcert.¹⁷

Onderwijs en beiaardexamens in Nederland

Voor de ongeveer tachtig carillons in Nederland waren er in 1952 nog geen twintig beiaardiers beschikbaar en slechts negen van hen waren gediplomeerd in Mechelen. De nieuwe opleiding zou het tekort aan beiaardiers van lieverlede kunnen

Het klokkenspel bevond zich sinds omstreeks 1660 in de Onze Lieve Vrouwetoren.

Foto: collectie Leen 't Hart.

aanvullen. Bovendien leefde onder de toenmalige beiaardiers de wens tot een opleiding dicht bij huis en af te sluiten met een diploma.

Het bestuur van de Nederlandse Klokkenspel Vereniging wilde voor een staatsexamen aan een nog op te richten opleiding in Amersfoort niet wachten op het Ministerie en richtte daarom zelf een examen in. Dit omvatte de drie onderdelen mondeling, schriftelijk en praktijk. Sjef van Balkom (1922-2004), opgeleid bij zijn vader in Den Bosch¹⁸, legde op 1 september 1952 op de Domtoren in Utrecht als eerste dit examen af.

¹² Staf Nees (1901-1965), stadsbeiaardier van Mechelen en directeur van de beiaardschool aldaar. ¹³ J.B.E. Warnars (1917-2001), lid van het NKV bestuur van 1949 tot 1962.

¹⁴ Leen 't Hart (1920-1992), diploma Mechelen 1950, beiaardier van Delft, Dordrecht, Leiden, Amersfoort en later Rotterdam.

¹⁵ Arie Peters (1908-1980), beiaardier te Haarlem en Nijmegen. ¹⁶ Wim ter Burg (1914-1995), beiaardier te Hoorn en Enkhuizen. ¹⁷ Romke de Waard (1919-2003) was jurist en zeer verdienstelijk amateur beiaardier. ¹⁸ Vader Toon van Balkom (1886-1958), diploma Mechelen 1927, stadsbeiaardier van Den Bosch. Sjef van Balkom (1922-2004) musicus in 's-Hertogenbosch.

NEDERLANDSE KLOKKENSPEL VERENIGING

Gevestigd te Utrecht.

R A P P O R T

der Commissie voor het examen ter verkrijging van het diploma voor

Beiaardspel en Campanologie

van de candidaat *J.A.M. van Balkom*
geboren *7/12 '22 te 's-Hertogenbosch* *Utrecht*

Algemene eisen

a solfège	...v...
b vormleer	...v...
c piano spel	...v...
d alg. muzikleer	...v...
e harmonisleer	...v...
f muziekgeschiedenis	...v...
Eindcijfer	...v...

Practisch examen

a zes originele composities voor beiaard	...8...
b prima vista arrangeren en variëren op gegeven lied	...7...
c improviseren op gegeven thema en vrije improvisatie	...6...
Eindcijfer	...7...

Schriftelijk examen

a transcriptie volkslied voor 2 en 4 octaafspel	...8...
b 2 of 3 stemmige polyfone bewerking op gegeven thema	...8...
c ontwerp-versteek voor een 2 en 3 octaafs compositie	...8...
Eindcijfer	...8...

Mondeling examen

a acoustiek klok, stemmingen, giet- en stemproces, luiklokken, beiaardbouw	...8...
b literatuur campanologie, verspreiding beiaarden, enz.	...8...
c stijlkennis, leergang en opstellen concertprogramma	...8...
Eindcijfer	...8...

v = vrijstelling

10=uitmuntend	5=bijna voldoende
9=zeer goed	4=onvoldoende
8=goed	3=zeer onvoldoende
7=ruim voldoende	2=slecht
6=onvoldoende	1=zeer slecht

UITSLAG: *gustand.*

plaats en datum

Utrecht, 1 Sept. '52

N. van der Elst.

Voorzitter der Commissie

← De cijferlijst van Sjef van Balkom. De cijfers spreken voor zich. V = vrijstelling.

Van Balkom, 's-Hertogenbosch.

LAURA J. MEILINK-HOEDEMAKER 13

De examencommissie bestond uit dr. W. van der Elst als voorzitter, en de leden Wouter Paap¹⁹, Arie Peters, George Stam²⁰ en Ferd. Timmermans.²¹ De rijksinspecteur voor het muziekonderwijs, dr. C.L. Walther Boer, woonde het examen bij.

Vacature stadsbeiaardier en sollicitatieprocedure

Na vier jaar voorbereiding voor een beiaardschool moest de gemeente Amersfoort nu een beiaardier aantrekken van voldoende zwaarte om de nieuwe opleiding vorm te geven en de restauratie van het carillon te begeleiden. De eerder genoemde inspecteur stuurde op 16 juni 1952 een lijstje met namen van Nederlandse beiaardiers die vóór de oorlog in Mechelen waren gediplomeerd, naar het bestuur van de AKV. Hij tekende daarbij aan wie van hen niet voor de functie in aanmerking zou kunnen komen. Sommigen waren te oud en drie van hen vielen af wegens hun houding in de Tweede Wereldoorlog.

In september 1952 verscheen in het maandblad Mens en Melodie een oproep voor de gecombineerde functie van stadsbeiaardier en docent.²² Marius van der Werf werd geruisloos aan de kant geschoven. Het gemeentebestuur nodigde de kersvers gediplomeerde Sjef van Balkom uit voor een bespeling eind november 1952, mogelijk een verkapt proefspel. Ook Chris Bos uit De Bilt kreeg een uitnodiging voor een bespeling.²³ Na afloop daarvan verstak Bos de speeltrommel. Bos had op dat moment nog geen diploma, maar hij had eerder dat jaar, op 12 juli 1952, in Delft de eerste prijs gewonnen op de twaalfde Nationale Beiaardwedstrijd van de NKV. Het bijschrift bij zijn foto in het Dagblad voor Amersfoort van 1 november 1952 vermeldt dat Bos "een zeer ernstige kandidaat" was voor de functie van stadsbeiaardier.

Willem Créman, de blinde stadsbeiaardier van Zwolle en Kampen, stuurde een sollicitatiebrief.²⁴ In een interview door de plaatselijke journalist Henk Enkelaar en gepubliceerd in een Amersfoortse krant van 24 december 1952, gaf Créman blijk van zijn ambities voor de gecombineerde baan in Amersfoort.²⁵ Hij zag in een Amersfoortse beiaardschool een tegenhanger van de opleiding in Mechelen. Hij dacht daarbij zelfs aan een uitstraling over geheel West-Europa. Créman was bereid er zijn aanstelling in Kampen voor te laten schieten, maar Zwolle zou hij willen aanhouden. Het moderne carillon van Zwolle zou een welkome aanvulling kunnen zijn voor de lessen op het historische Hemony-carillon van Amersfoort.

Het is zeker dat Chris Bos werd benoemd per 1 januari 1953, maar bij de medische keuring bleek dat hij leed aan tuberculose. De aanstelling kon daarom niet doorgaan en zo was er opnieuw een vacature. Burgemeester Molendijk moet zich toen de eerdere suggestie van inspecteur Walther Boer hebben herinnerd om aan Leen 't Hart uit Delft te denken en hij belde 't Hart op. Deze had niet gereageerd op de advertentie omdat daarin stond dat de kandidaat in of bij Amersfoort moest wonen. 't Hart wilde zijn werkzaamheden in Leiden, Dordrecht en vooral Delft niet laten schieten en hij wilde ook niet verhuizen van Delft naar Amersfoort.

Daarop bracht burgemeester Molendijk in hoogst eigen persoon een bezoek aan Leen 't Hart in Delft en al pratende werd aan dit probleem een mouw gepast. Verhuizen was niet per se nodig en zonder proefspel werd alles tussen die twee onderling geregeld. Binnen een week stond al in de krant dat Leen 't Hart met ingang van 1 april 1953 was benoemd tot stadsbeiaardier van Amersfoort en tot hoofdvakleraar aan de nog op te richten Eerste Nederlandse Beiaardschool. Deze benoeming was

¹⁹ Wouter Paap (1908-1981), componist en publicist.

²⁰ George Stam (1905-1995), organist en directeur van het conservatorium in Utrecht. ²¹ Ferdinand Timmermans (1891-1965), diploma Mechelen 1925, beiaardier te Rotterdam en Schiedam. ²² Wouter Paap richtte in 1946 het maandblad Mens en Melodie op. Paap besteedde in artikelen en in de nieuwsrubriek van dit tijdschrift veel aandacht aan het klokkenspel in Nederland en België. ²³ Chris Bos

(1920-1996), leraar schoolmuziek en stadsbeiaardier van Utrecht. ²⁴ Willem A.J.P. Créman (1895-1970), diploma Mechelen 1931, beiaardier van Zwolle en Kampen. ²⁵ De Amersfoortse journalist Henk Enkelaar (1929-1997) heeft vanaf 1953 gepubliceerd over de beiaardschool. In 1959 schreef hij een artikel in het eerste nummer van 'Klok en Klepel' en in 1990 gaf hij een terugblik op de school in de bundel '45 years of carillon art'.

voor 't Hart een reden om zijn aanstelling in Dordrecht op te zeggen. Maar met nadruk vermeldt een persbericht uit die dagen dat hij in Delft zou blijven wonen en werken.

Wie was Leen 't Hart

Leen 't Hart had sinds 1938 samen met zijn stadgenoot Rien Ritter²⁶ lessen gevolgd bij de Delftse stadsbeiaardier Jan Hendrik Storm.²⁷ In 1941 behaalde hij het staatsdiploma orgel. Hij was toen al organist van de Westerkerk in Delft.

In 1943 werden 't Hart en Ritter samen als adjunct beiaardier in Delft aangesteld. Na het overlijden van Storm in 1946 volgden 't Hart en Ritter lessen bij de Rotterdamse stadsbeiaardier Ferdinand Timmermans. In de zomer van 1949 behaalde Ritter in Mechelen zijn beiaardiersdiploma en in september van dat jaar won 't Hart de Internationale Beiaardwedstrijd in Rotterdam. Door dit succes aangemoedigd, studeerde 't Hart op zijn beurt een jaar in Mechelen, waar hij in 1950 zijn diploma behaalde met het predicaat "met grote onderscheiding".

In 1951 verbleef 't Hart drie maanden in Vila Formosa bij Sao Paulo in Brazilië en aansluitend nog twee maanden in Willemstad op Curaçao. Op beide locaties wijdde hij een beiaard in en gaf hij beiaardlessen aan belangstellende amateurs en organisten. In 1952 volgde zijn benoeming tot stadsbeiaardier in Leiden. Hij was daarnaast ook koördirigent en gaf muzieklessen aan privé-leerlingen.

Leen 't Hart begint in Amersfoort

Per 1 april 1953 ging Leen 't Hart ook daadwerkelijk aan de slag in Amersfoort. Als stadsbeiaardier moest hij toezien op de renovatie van het carillon in de OLV-toren. Tegelijk moest hij voorbereidingen treffen voor de beiaardopleiding, waarvoor hij een aanstelling kreeg aan de Amersfoortse Muziekschool. Zelf nam hij de lessen in beiaardspel, de geschiedenis van de beiaard, het beiaardrepertoire en het versteken voor zijn rekening. Leerkrachten van de Amersfoortse muziekschool, onder wie directeur Karel Mengelberg en pianodocent Henk

Leen 't Hart blijft in Delft
De beiaardier Leen 't Hart, die, zoals is gemeld, is benoemd te Amersfoort, zal aldaar des Vrijdagsmorgens het carillon bespelen en des Vrijdagmiddags lessen geven aan de beiaardschool aldaar. Hij zal echter in Delft, waar hij ook stadsbeiaardier is, blijven wonen. De beiaard van de gemeente Amersfoort zal onder zijn toezicht worden gerestaureerd en uitgebreid.

Berichtje uit *De Tijd*, 3 maart 1953.

Bron: Delpher.nl.

Leen 't Hart bij het klokkenspel van Delft.

Foto: collectie Leen 't Hart.

Ramselaar (1896-1965), gaven de overige lessen.

't Hart verzorgde de wekelijkse bespelingen van het carillon als voorheen op vrijdagmorgen. 's Middags gaf hij beiaardlessen, eerst nog op het oude carillon, maar nadat de klokken voor de opknopbeurt waren verwijderd, op het oefenklavier in de Plompetoren.

Restauratie van het carillon

Burgemeester Molendijk was van mening dat een klokkenspel uit de 17^e eeuw, ook al was het een monument, best veranderd of verbeterd mocht worden. Hij achtte het ook verdedigbaar het spelmechanisme te moderniseren naar de eisen van de tijd. In de zomer van 1953 onderging de beiaard in de OLV-toren van Amersfoort onder advies en toezicht van Leen 't Hart een restauratie en uitbreiding door klokkengieter B. Eijsbouts uit Asten.²⁸ Met een vierde octaaf klokken en twee grote klokken (fis en gis) in het tot dan toe onvolledige basoctaaf bracht Eijsbouts het aantal klokken op de toenmalige standaard van 47. De gieter op 12 augustus 1953 werd bijgewoond door een delegatie uit Amersfoort, onder aanvoering van de burgemeester. De klokken werden niet meer in een torenvenster, maar naar Mechels model centraal in de lantaarn in een nieuwgebouwde klokkenstoel opgehangen.

Festiviteiten in oktober 1953

De burgemeester belegde op 5 oktober 1953 een voorbespreking over het programma rond de her-ingebruikneming van het carillon. Het bestuur van de AKV vernam bij deze gelegenheid tot zijn verbazing dat ook de officiële opening van de beiaardschool al in kannen en kruiken was en dat die een belangrijk deel van het programma zou uitmaken.

Op zaterdag 24 oktober 1953 's middags om half drie 's begon in de raadzaal van het stadhuis een bijeenkomst voor genodigden uit geheel Nederland. De oud-burgemeester mr. J.C. Graaf van Randwijck

was er evenals het bestuur van de Amersfoortse Klokkenspel Vereniging. Verder zag men daar prof. dr A. Smijers, die de Rijkscommissie voor klokken en klokkenspelen vertegenwoordigde, dr. W. van der Elst als voorzitter van de Nederlandse Klokkenspelvereniging en mr. Beekhuis namens het hoofdbestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst. Onder de overige gasten bevonden zich de beiaardiers Ferd. Timmermans uit Rotterdam, Toon van Balkom uit Den Bosch, Willem Créman uit Zwolle, Cornelis J. Bute uit Zutphen²⁹, mr. Romke de Waard uit Amsterdam, Adriaan J. de Groot uit Bergen op Zoom³⁰, Jan van Alphen uit Culemborg³¹, Joh. de Zwaan³² uit Den Haag, en natuurlijk ook de nieuwe Amersfoortse stadsbeiaardier Leen 't Hart. Ook Chris Bos uit De Bilt was er bij, de man wiens benoeming eerder dat jaar niet was doorgegaan. Hij was inmiddels genezen verklaard en had in september 1953 met succes het NKV examen afgelegd op de Dom in Utrecht, waar hij in 1954 tot stadsbeiaardier zou worden benoemd. Maria Blom uit Gouda kreeg als enige vrouwelijke beiaardier ter wereld speciale aandacht van de pers.³³ Ook de heer en mevrouw B. Eijsbouts en mevrouw Heering uit Leiden waren aanwezig. De familie Heering uit Leiden stond het oefenklavier van hun onlangs overleden zoon Reinout in bruikleen af aan de school.³⁴

Burgemeester Molendijk vertelde in het kort de geschiedenis van het Amersfoortse klokkenspel, waarbij hij de later veel geciteerde woorden sprak: "De beiaard is het meest democratische instrument ter wereld, hij speelt voor iedereen!" Volgens de burgemeester was het carillon een verrijking van het stedelijk leven.

De nieuwe beiaardschool

Was voor de inwoners van Amersfoort de terugkeer van de gerestaureerde beiaard het evenement van de dag, voor velen van buiten de stad was de oprichting van de beiaardschool de belangrijkste

²⁸ Zingende torens, uitgave NKV 1968-1978, pagina Amersfoort. ²⁹ Cornelis Bute (1889-1929), een blinde organist uit Zutphen, volgde beiaardlessen bij de eveneens blinde Willem Créman. ³⁰ Adriaan de Groot (1893-1967), diploma Mechelen 1938, directeur muziekcademie Bergen op Zoom. ³¹ Jan van Alphen (1917-1981), beiaardier van Culemborg

³² Joh. De Zwaan (1887-1961), stadsbeiaardier van en organist in Den Haag. ³³ Maria Blom (1914-1994), organist en niet-gediplomeerd beiaardier te Gouda. ³⁴ Reinout Heering (1906-1952), diploma Mechelen 1934, beiaardier van Leiden en Haarlem.

²⁶ Rien Ritter (1922-1991), beiaardier te Delft, later ook Leiden, Alphen en Rijswijk. ²⁷ Jan Hendrik Storm (1868-1946), beiaardier van Delft.

Leen 't Hart bij de ingang van de Plompetoren.

Foto: collectie Leen 't Hart.

Origineel is zwart-wit, foto digitaal ingekleurd.

gebeurtenis. Burgemeester Molendijk stelde dat de liefde tot het klokkenspel het gemeentebestuur en de Amersfoortse Klokkenspel Vereniging had doen ijveren voor deze opleiding die voorlopig nog een onderdeel was van de Amersfoortse Toonkunst Muziekschool. Daarom overhandigde de burgemeester na zijn toespraak de sleutels van de Plompetoren aan de heer L.S. Snoek, de voorzitter van het Toonkunstbestuur en met deze symbolische handeling was de opleiding officieel geopend en overgedragen.

Snoek zei in zijn dankwoord dat het bestuur en de directie van Toonkunst trots waren dat de beiaardschool als jongste telg op muzikaal-pedagogisch gebied aan hun hoede werd toevertrouwd. Hij wenste de opleiding een voorspoedige groei toe die zou leiden tot veredeling van het carillonspel in Nederland en verheffing van de volksgeest. Daarna wandelde het gezelschap naar de Plompetoren om de lokalen van de beiaardschool te bekijken. Tot nu toe was de AKV de vaste huurder en gebruiker van dit gebouw. Enkele maanden later zegde de gemeente alsnog het 'huurcontract' met de AKV op.

De benaming "Nederlandse Beiaardschool" doet misschien denken aan een groot en ruim gebouw, maar het ging om twee boven elkaar gelegen vertrekken van ongeveer vijf meter in het vierkant, waarin de twee oefenklavieren en een piano stonden plus wat eenvoudige tafels en stoelen. Men kon gebruik maken van de sanitaire voorzieningen in een nabij gelegen schoolgebouw. Leen 't Hart was tevreden over deze werkomgeving.

Presentatie van het vernieuwde carillon

Na de opening van de beiaardopleiding vond achter in de middag aan de voet van de OLV-toren een tweede ceremonie plaats. Ook nu voerde burgemeester Molendijk het woord, staande op een podium voor een afgeladen plein. Op acht verschillende punten van de stad begonnen plaatselijke muziekkorpsen hun opmars naar de OLV-toren. Van de tweede omloop van de toren klonk daarna bazuingeschal waarna Leen 't Hart om vijf uur zijn inauguratieconcert begon. Het eerste gedeelte van het concert werd helaas overstemd door de al weer afmarcherende muziekkorpsen. Op het programma stond onder meer de première van de Sonatine van Wouter Paap, die dit werk aan de beiaardschool had opgedragen. Tussen zes en zeven uur 's avonds konden gastbeiaardiers het carillon uitproberen en uiteraard zich profileren onder hun kunstbroeders, waarna Leen 't Hart om acht uur een tweede concert gaf. Met twee totaal verschillende programma's bediende hij een breed publiek.

Programma bespeling 17.00-18.00 uur

Door Leen 't Hart

Wilhelmus

Drie Valerius liederen

Mars voor beiaard – Leen 't Hart

Drie oud-Nederlandse liederen

Passepied – Willem Pijper

Sonatine – Wouter Paap

Drie Nederlandse liedjes

Lobe den Herrn – Gerard Boedijn

Programma bespeling 20.00-21.00 uur

Door Leen 't Hart

Preludium – Jef Denijn

Oud- Nederlandse liederen

Gigue – Couperin

Menuet – Beethoven

Zuid-Afrikaanse liedjes

Pizzicato – Leon Délibes

Menuet – Luigi Boccherini

Improvisatie over Au clair de la lune

Lied – Franz Schubert

Lied – Johannes Brahms

Jesu joy of man's desiring – Bach

Het automatische spel was bij de ingebruikneming in oktober 1953 nog niet gereed, maar daar sprak niemand over. In december leverde Eijsbouts het op. In de winterse kou en samen met de torenwachter Van Kalveen en stadstimmerman Hendriksen stak Leen 't Hart in december een Valeriuslied op de speeltrommel.

De eerste leerlingen

Leen 't Hart was al in april 1953 begonnen met lessen, maar officieel begon de school pas in september. De zes leerlingen waren Karel Borghuis uit Oldenzaal, die thuis de beschikking had over een oefenklavier en af en toe speelde op het carillon in de Plechelmustoren.³⁵ Hij had al een staatsdiploma orgel. Gijs Brinks uit Baarn was de jongste van het stel en in het bezit van diploma's voor kerkmuziek.³⁶

Piet Zwart uit Middelstum was daar beiaardier en bespeelde ook de carillons van Appingedam en Winschoten.³⁷ Hij had al een staatsexamen voor muziek op zak. Henk Herzog uit Den Haag kwam als enige uit het Westen van Nederland.³⁸ Ook hij was een gediplomeerd musicus en kon zich dus helemaal op het beiaardspel toeleggen. Jan van Alphen, een verzekeringsagent uit Culemborg, moest het volledige programma doorlopen.³⁹ De Amersfoorter Jos Serré was een zakenman en beschouwde carillon spelen zuiver als liefhebberij.⁴⁰ Hij moest alle theoretische vakken volgen, maar was technisch zover gevorderd dat hij zich al dikwijls op zaterdagochtenden op de OLV-toren mocht laten horen. Ook in Nijkerk en Barneveld en in vele andere delen van het land bespeelde Serré carillons, wanneer hij daar voor zaken verbleef.

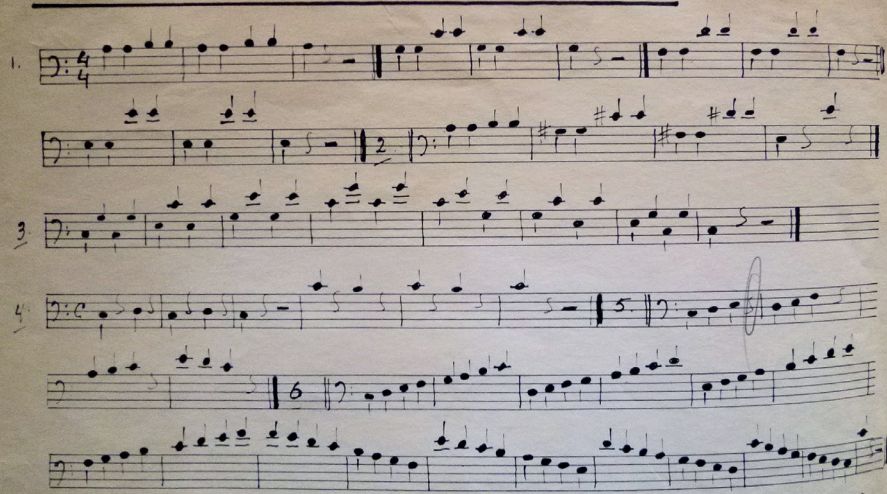
³⁵ Karel Borghuis (1927-1992), beiaardier in Oldenzaal.

³⁶ Gijs Brinks (1930-1987), uit Baarn. ³⁷ Piet Zwart (1921-1987), beiaardier in Middelstum. ³⁸ Henk Herzog (1910-1975), beiaardier van Den Haag. ³⁹ Jan van Alphen (1917-

1981), beiaardier van Culemborg. ⁴⁰ Jos Serré, een particulier in Amersfoort en in 1954 de eerst gediplomeerde beiaardier in Amersfoort. Hij is in 1960 naar Australië geëmigreerd.

PEDAAL.OEFENINGEN VOOR BEIAARD

→ Pedaal oefeningen:
stokken omlaag =
linker voet, stokken
omhoog = rechter
voet.

Handschrift Leen 't Hart.
Collectie Beiaardcentrum
Nederland.

↑ Leen 't Hart en zes leerlingen bij de
ingang van de Plompetoren.

Foto en rechthebbende: Bell/RodneyPhotography.

De eerste lessen

Op vrijdagochtend begon 't Hart in de Plompetoren met de theorielessen. 's Middags gaf hij daar de praktijklessen, tot oktober nog op een oefenklavier. Na voltooiing van de restauratie van het carillon vonden de praktijklessen ook op de OLV-toren plaats.

De sfeer in de lessen was joviaal en kameraadschappelijk, zodat men eigenlijk moeilijk kon spreken van een school in de traditionele zin van dit woord. De helft van de leerlingen was ouder dan de leraar. Met de koffiepote op tafel en een pijp in het hoofd zat Leen 't Hart gemakkelijk in een rieten stoel te luisteren naar zijn leerling. Het spel op het oefenklavier klonk alsof er een mud aardappels over een lege zolder werd leeggestort. Maar volgens 't Hart ging het hier niet om het geluid, maar om de juiste slag en het tempo.

In het eerste jaar moest praktisch al het lesmateriaal nog worden uitgeschreven. Zowel de leraar als de leerlingen staken daar met liefde en toewijding veel uren in, zodat hun werk ook voor toekomstige leerlingen van nut zou zijn.

Aan het einde van het eerste schooljaar werden nog geen examens afgenomen. Wel gaven de zes leerlingen gezamenlijk op vrijdag 9 juli 1954 een openbare uitvoering op de OLV-toren (zie afbeelding op pagina 7).

Epiloog – een gelukkig huwelijk

De Amersfoortse Klokkenspel Vereniging hief zichzelf op in de jaarvergadering van april 1954. De meeste activiteiten waren door de gemeente onder aanvoering van burgemeester Molendijk overgenomen en de drie doelen waren bereikt. Het carillon was gerestaureerd, beiaardier Van der Werf was opgevolgd, Leen 't Hart gaf vanaf 1954 zomeravondconcerten en de opleiding was van start gegaan. Een belangrijk neveneffect van de activiteiten van het bestuur van de AKV mag niet onvermeld blijven. Op 2 juni 1954 trouwde de penningmeester met de secretaresse. De heer en mevrouw Bosch – van de Kolk hebben de activiteiten van de Beiaardschool jarenlang met belangstelling gevolgd. In 1978, bij het 25-jarig bestaan van de Beiaardschool, gaf mevrouw Bosch tijdens een diner in een speech haar visie op de in dit artikel besproken gebeurtenissen.